

VOORWOORD

Prof.dr. H.J.G. Beunders *Hoogleraar geschiedenis van
maatschappij, media en cultuur Erasmus Universiteit te
Rotterdam*

De ziekelijke behoefte aan engelen en duivels

Toegegeven, van nertsen weet ik niet zo veel. Ik kom uit een boerengeslacht, en op vakantie op de boerderijen van mijn grootouders - kleine gemengde bedrijven - zag ik als kleine jongen koeien in de wei grazen, varkens in de smurrie knorren, en kippen op het erf rondscharrelen. Het was er leuk. Het werd helemaal spannend als ik mocht helpen een kip op het houtblok te slachten en vervolgens te plukken. Of toe mocht kijken als het varken een kogel door de kop kreeg, op een ladder werd gebonden om vakkundig te worden opengesneden en ontdaan van alle delen die niet gegeten konden worden.

De enige keer dat ik geschokt reageerde op 'het boerenleven' was die keer dat een buurjochie een kikker ving, met een rietje opblies en op het houten bruggetje spijkerde. En toen de hele middag verlekkerd ging liggen wachten tot een kar er over heen zou rijden, en hij boem zou horen. Met dat soort boerenkinkeltjes wilde ik niet meer spelen.

Ik denk er met plezier aan terug, aan al die bezoeken aan de boerderij. En ik denk niet dat het valse romantiek is. Want een kind kon zien dat mijn opa en oma, tante en neven geen gemakkelijk leven hadden, daar in het bos. Ze moesten er hard voor ploeteren. Van overgevoelige dierenliefde was ook geen sprake, het was hun broodwinning. De hond, de kat en de bles,

dat waren hun gezelschapsdieren. Aan het vee waren ze wel verknocht, het sliep in de winter tenslotte bij hen onder één dak. Maar als het slachtmaand was, dan werd er geslacht.

Niks mis mee, met die verantwoorde nuchterheid. Dat dacht ik, dat denk ik nog steeds. Maar toch. Toen ik deze zomer werd gebeld door de Nederlandse Federatie van Edelpelsdierenhouders met de vraag of ik het voorwoord wilde schrijven voor een boek van Hans Knoop over de 75-jarige geschiedenis van de getroebleerde nertsenhouders in Nederland, reageerde ik afhoudend. Mijn kinderen reageerden zelfs een beetje angstig. Zo jong als ze zijn weten ze dat Pim Fortuyn is doodgeschoten nadat hij zich positief had uitgelaten over het behoud van de nertsfokkerij in Nederland. En zo jong als ze zijn weten of voelen ze 'dat er iets niet deugt' aan die nertsenhouders. Ook al hadden zij noch ik ooit zo'n bedrijf van binnen gezien.

Dus las ik het boek. En het bleek waarlijk een verrassing. Geen boek vol hetze en verongelijkheid, maar een objectief ogend relaas over een kleine groep pelsdierenhouders die ooit een trots beroep hadden, maar de afgelopen tien, vijftien jaar is veranderd in een belaagde, vervolgte mensensoort. Letterlijk fysiek bedreigd door milieu-activisten, en bijna even letterlijk bedreigd in hun bestaan door 'de politiek' en 'de media'.

Dus bezocht ik een nertsenhoudersboerderij. Wat ik zag was een vriendelijke boer en zijn vrouw, en kinderen die speelden in de zonovergoten tuin, te midden van een wat weeïge geur die uit de stallen erachter kwam. Het plaatje was strakker en zakelijker dan het rommeliger beeld in mijn hoofd van vroeger, maar het belangrijkste was, denk ik, dat de zorgelijkheid op de gezichten van mijn familie te maken had met het weer en de prijzen, en de bezorgdheid op het gelaat hier het gevolg leek te zijn van het publieke onbegrip en die fysieke bedreigingen. Door die bedreigingen stapte de pelsdierenhouder vaak 's nachts toch maar even zijn bed uit om te kijken of er niet een brandbom aan het werk was om zijn levenswerk en zijn gezin in lichterlaaie te zetten.

Wat had ik verwacht in de schuur te zien? Iets onheilspellends, niet iets alledaags of vrolijks in elk geval. En dat deed me weer eens beseffen dat beeldvorming vaak dodelijker is dan de werkelijkheid. Want wat zag ik? Een gazen kooi met een paar jonge nertsen met priemende kraalooigjes erin, snel en kwiek heen en weer rennend. Een beetje zoals een kind een marmotje houdt in een kooi, maar hier stonden er een paar honderd op een rij, vele rijen achter elkaar.

Ik zag glanzende vachten. Ik dacht: daar springt een mini-bontjasje heen en weer. En dat is natuurlijk ook zo, al schrik je van zo'n gedachte. Zo'n

gedachte bewijst hoezeer we heden ten dage beheerst worden door moraal en beeldvorming en door onzekerheid over de ethiek van het leven. Vroeger dacht ik nooit, daar graast een biefstuk of knort een karbonade. Dat is het verschil tussen 40 jaar geleden en het begin van de 21ste eeuw: niets is meer 'normaal', alles is ethisch geworden.

In de ethiek rond mens en dier draait nu alles om pijn en lijden. Deze boezemen zulke angst en afkeer in dat velen in paniek raken van de gedachte dat ze zelf direct of indirect medeverantwoordelijk zouden zijn voor het lijden van anderen. Voor hen valt met deze angst zo slecht te leven dat ze, in de bekende psychologische reactie, deze angst onschadelijk trachten te maken door 'de anderen' te beschuldigen van wreedheden. In feite gaat het hier om een gesecculariseerde vorm van religie, waarin het zoeken van duivels de enige manier is om zichzelf blijvend, of opnieuw, in de categorie der engelen te plaatsen. En duivels en engelen gedijen het beste in het duister, ergens ver boven of onder de grond, in gebieden dus waar we als normale mensen geen toegang hebben, en bijgevolg weinig tot niets van weten. Een ideaal terrein voor de vorming van mythes. Een ideaal terrein ook voor de media, die bijna elk gewenst beeld kunnen produceren voor de kijker om zijn of haar bijna religieuze behoefte aan engelen en duivels te bevredigen.

Als je ergens zelf gaat kijken, zie je bijna altijd een andere werkelijkheid dan die welke de media je voorschotelen. In die schuren zag ik tot mijn verwondering diertjes in een kooi die er blakend van gezondheid uitzagen. En ook geen tekenen van stress vertoonden toen we er met zijn drieën over gebogen over stonden te praten. De televisie toont echter een ander beeld. De pelsdierenhouder vertelde waarom. De cameraploeg van een actualiteitenrubriek kwam, en was zichtbaar teleurgesteld over de rust die er heerste. Daarop pakte een van de journalisten zijn sleutelbos en begon er flink mee tegen het kooitje te rammelen. De cameraman had vervolgens voldoende beelden van in paniek heen en weer schietende nertsen. Dat er onder de beelden in de uitzending een Wagner-achtig ondergangsmuziekje werd gezet hoeft geen betoog. De emotie dat we zitten te kijken naar een mini-Auschwitz in Nederland moet en zal worden opgewekt. Dat hooggeleerde biologen en ethici de afgelopen jaren in diverse rapporten hebben vastgesteld dat er intussen met het dierenwelzijn van de nertsen in Nederland niks mis is doet er niet toe. Er is geen werkelijkheid opgewassen tegen het beeld dat de mensen willen zien.

Hoe heeft het zo ver kunnen komen? Door de verschuiving van het brede en tamelijk nuchtere besef van de noodzaak van natuurbehoud en dierenwelzijn naar de moraal en ethiek. Sterker, naar de vergoddelijking van en-

kele dieren en planten als superieur aan de andere dieren en planten in de natuur, en zeker aan de verachtelijke mensensoort die er in deze opvatting zo'n zootje van heeft gemaakt in de wereld.

BEELDEN VAN BABY-ZEEHONDJES

Deze ontwikkeling naar een neo-religie is ingezet met, inderdaad, tv-beelden, de beelden die in 1976 de wereld overgingen van baby-zeehondjes die door jagers ergens in Alaska werden doodgeknuppeld. Beelden van witte sneeuw en witte vachten, en rode sporen van bloed. Het waren schokkende beelden. De schok was ongetwijfeld ook zo groot omdat de televisie in de jaren ervoor weliswaar bijna avond aan avond had laten zien wat de mensen elkaar konden aandoen, zoals in Vietnam, maar sinds de jaren '60 was de warme vriendschap tussen jongetjes en meisjes en hun dieren op tv de garantie geworden voor een wereldwijd succes: het jongetje Sebastien en zijn St. Bernardhond Cécile, Sandy en Bud en hun dolfijn Flipper. ('Daar heb je Flipper, Flipper, die is geweldig, wat een dolfijn, om trots op te zijn'). Films met intelligente en onbaatzuchtige dieren waren ontroerend. En zijn dat nog steeds.

Maar er was meer dan ontroering. Zeker voor de oudere jongeren en volwassenen. Ze waren massaal in de jaren zestig de kerk uitgerend, op weg naar de individuele autonomie die het best zonder God kon stellen. Maar velen waren nog nauwelijks in al die vrijheid en autonomie gearriveerd of het besef drong tot hen door dat ze voortaan zelf verantwoordelijk zouden zijn voor mens en natuur. Vrijwel direct begon de last der wereld loodzwaar op hun schouders te drukken, zeker in Nederland waar de ontkerkelijking zich met de snelheid van een revolutie voltrok.

Zo is te verklaren dat van alle bevolkingen in het Westen de Nederlandse in 1972 het meest massaal naar de boekwinkel rende om het Rapport *van de Club van Rome* te kopen: honderdduizenden. En daarin lazen ze dat ze binnen de kortst mogelijke tijd geen fietsband of fotorolletje meer zouden kunnen kopen, dat ze zouden stikken door de smog, dat het gat in de ozonlaag elke dag groter werd. Kortom, dat de ondergang der aarde nabij was.

Dit rapport betekende de politieke doorbraak van de milieubeweging. En deze beweging kon politiek zo succesvol worden omdat de afkalvende en ontkerkelijkende christelijke partijen ook half van God los raakten, en de bijbelse taak van het rentmeesterschap herontdekten. Het probleem was dat dit schuldbewuste ondergangdenken tamelijk abstract was. Je kon de smog wel zien, maar dat gat in de ozonlaag niet. En je zag Cécile en Flipper

wel op tv - zoals je ook nog de koeien in het grasland kon zien lopen - maar de bio-industrie die zich in gesloten schuren breed maakte, zag je niet.

NIEUWE DUIVELS

De beelden uit Alaska bevestigden in één klap de bange vermoedens, bevestigden in één klap het bestaan van nieuwe duivels. Hoe verleidelijk was het immers niet om het kwaad dat de nieuwe 'goddeloze mens' in zichzelf ontdekte te projecteren op 'beestmensen' ver weg aan de Noordpool? Zo konden zij zichzelf opnieuw in de kring der engelen opnemen. Bij een zo grote, paniekachtige behoefte aan herstel van het zelfbeeld, doet het er niets toe of de tv-beelden op fictie of werkelijkheid berusten.

Want analoog aan de sleutelbosrinkelende journalist zijn de geruchten nog steeds niet verstomd dat de filmbeelden die Greenpeace in 1976 verspreidde van de zeehondjes, door Greenpeace zelf werden geënceneerd. Dat aan de jagers knuppels met spijkers erin zouden zijn uitgereikt, om zo bloederig mogelijke beelden te kunnen schieten. In de overtuiging dat het doel de middelen heiligt. Net zoals Volkert van der Graaf in 2002 na zijn moord zou zeggen dat 'de waarheid er niet toe doet, als deze maar functioneel is'. Welnu, functioneel waren de beelden van de zeehondjes, ze hebben sindsdien het bewustzijn bepaald, inclusief al zijn schuldbesef, zelfhaat en dus haat.

Zo kreeg de naoorlogse generatie zijn eigen 'Auschwitz'. En dit besef bleek voor sommigen onmogelijk om mee te leven. Na de twee schokken, van 1972 en 1976, zouden de moraal en ethiek worden gekenmerkt door permanente twijfel en onzekerheid, die zich bij sommigen alleen een uitweg wist te banen in radicalisme en absolutisme. Vergelijkbaar met de Middeleeuwen met hun heiligen en ketters. De discussies over leed en lijden begonnen te lijken op de theologische disputen van toen over de vraag hoeveel engelen er op een punt van een naald konden zitten.

Een nieuwe bijbel was dus nodig. Naast de bijbel van de Club van Rome moest er in deze moreel verwarde tijd ook een bijbel over het dier komen. Dit werd het boek van ethicus Peter Singer uit 1975: *Animal Liberation*. Dit boek stond overigens ook bij moordenaar Van der Graaf in de kast, ook al had hij zich blijkbaar afgesloten voor het latere werk van Singer. Daarin zou Singer deels terugkomen op zijn eerdere dierenactivisme. In 2000, terugblikkend op zijn leven, schreef hij namelijk: 'Het is waar dat de meest effectieve actievoerders vaak mensen zijn met een compromisloos temperament die geen enkele uitzondering toestaan op het principe waarvoor ze staan.'

Ze zien slechts één kant van elk argument en beschouwen hun tegenstanders als reïncarnaties van de duivel!'

DUURZAAMHEID VERSUS TOTEM-SYMBOLIEK

Voor een goed begrip is het belangrijk te beseffen dat zich sinds de jaren zeventig twee machtige bewegingen hebben ontwikkeld die voortkwamen uit de groeiende publieke zorg over de natuur en het milieu: die van het natuurbehoud en het dierenwelzijn.

De milieumensen zijn vooral bezorgd over het behoud van de biodiversiteit. Het woord duurzaam is hun slogan. Zij streven ernaar om ecologische systemen te behouden voor toekomstige generaties. Dit is het CDA-rentmeesterschap waar met name Ruud Lubbers zich sterk voor maakte.

De dierenwelzijnsbeweging is vooral bezorgd over het lot van individuele dieren. Net als voor elke politieke beweging is retoriek ook voor de milieubeweging belangrijk. Men moet de politieke boodschap samenvatten, en dit wordt vaak gedaan met behulp van symbolen. In onze moderne maatschappij waren op de toekomst gerichte, technocratische bewegingen zoals het communisme voorzien van een hamer en sikkel. Bewegingen die half progressief, half reactionair waren, zoals fascisme en nazisme, maakten graag gebruik van zowel ijzer als graan.

In meer primitieve samenlevingen kwamen de symbolen vanzelfsprekend vooral uit de natuur. Deze natuursymbolen werden totems ter verklaring van de relatie tussen de mensen onderling en de hen omringende natuur. De totems verschaften hen hun identiteit en hun legitimiteit. De relatie met de totems kon religieuze dimensies aannemen. In de meeste totemmaatschappijen was de grootste verantwoordelijkheid die een groepslid kon dragen de bescherming van de totem.

Op dat moment kwamen de knuffeldieren ons beeld binnen. Door het neo-religieuze deel van de milieubeweging - Sea Shepherd, Greenpeace en het Wereld Natuur Fonds - werd een aantal dieren tot totem uitgeroepen: de panda, de dolfin, de zeehond en vooral de walvis. De Noorse hoogleraar antropologie Arne Kalland concludeerde in 1994 dat een deel van de milieubeweging hiermee de drempel overging van milieubehoud naar moraal.³ Immers, nu door allerlei beschermende maatregelen de walvis niet meer met uitsterven wordt bedreigd, en walvisvaart dus op beperkte schaal zou kunnen worden toegestaan, verdedigen de pleitbezorgers van een blijvend moratorium op de walvisvangst hun standpunt niet langer op ecologische en wetenschappelijke, maar op ethische principes. Op moraal dus.

Deze moraal is des te gemakkelijker te verkopen, daar de jacht op walvissen en zeehonden wereldwijd gesproken economisch slechts van marginale orde is, iets waar alleen kleine stammen of jagers in verafgelegen en politiek machteloze landen zich mee bezig houden. Hetzelfde geldt voor onze nertsenhoudery: er zijn er maar zo'n 200 van en tezamen zijn ze goed voor 'slechts' 70 miljoen euro per jaar. Grote landen en multinationals kunnen zich dus gemakkelijk een pro-walvis - of een pro-nerts - standpunt permitteren in hun verlangen zichzelf een groen label om te hangen, intussen de wereldzeeën leegvissend met hun drijvende visfabrieken of elders milieuvervuilende handelingen plegend.

Voor milieuorganisaties als Greenpeace is het nut van het 'positioneren' van één enkel dier tot mondiaal knuffeldier duidelijk. Ze verdienen er veel geld mee om hun andere activiteiten mee te financieren. Daarom kozen ze, naar eigen zeggen, 'leuke dieren met grote ogen', zoals de witte baby-zeehond, de dolfin en de walvis. De gevolgen zijn verstrekkend. Deze totem-dieren zijn namelijk uitgegroeid tot een klasse-apart, 'beter' dan 'ordinaire' dieren als koeien, varkens of kippen. Laat staan muggen en ratten waar geen eer mee te behalen valt. Hiermee wordt dus impliciet het modern-ethische standpunt dat alle dieren, net zoals alle mensen, gelijkwaardig zijn verlaten. 'Alle dieren zijn gelijk. Maar sommige dieren zijn gelijkjer dan anderen,' zoals George Orwell het formuleerde in zijn nachtmerrie-roman over het totalitairisme *Animal Farm*.

Dit nieuwe religieuze denken heeft - naast alle begrijpelijke ontroering - een akelig element in zich. Het ene wezen staat hoger in de rangorde dan het andere, en het is geoorloofd alle wezens uit te schakelen die het voortbestaan van het hoogste wezen, de totem, bedreigen. Immers, de dolfin, de walvis, de zeehond, de panda - en tot op zekere hoogte ook de nerts - zijn uitgegroeid tot Super Dieren. Ja, door de effectieve media-campagnes verheven tot vergoddelijkte dieren.

De mensen bleken er uitermate vatbaar voor. Waarom? Waarom gaat het hart van zoveel burgers sneller kloppen bij het zien van een dolfin, een zeehond of een walvis? Omdat ze als moreel symbool zijn gaan fungeren. Bij de nerts is de afwijzende symboliek simpel. Een dier fokken en doden om van de pels een bontjas te maken, wordt als luxueuze decadentie gezien, te meer daar er kunstmatige alternatieven voor bestaan. Dat de pels-dierhouder zijn eigen dieren zelf doodt - en niet aan duistere slachterijen overlaat - maakt hem in de ogen van de activisten tot een soort barbaar, niet van deze tijd, op wie fysieke aanslagen geoorloofd zijn.

DE SCHOK

Dat de nerts het einde betekende van de discussie over het dierenwelzijn als uitgangspunt en het begin van de ethische discussie over de vraag voor welke menselijke doeleinden een dier überhaupt gehouden mag worden - Voor het vlees? Voor een ei? Als gezelschap? Als circusnummer? Als blindengeleidehond? Of geen enkel dier, nergens voor? - kwam de afgelopen jaren als een grote schok voor de nertsenhouders. Zij hadden immers beginjaren negentig een akkoord met politiek Den Haag bereikt om - in ruil voor de blijvende goedkeuring van de sector - middels een Plan van Aanpak het welzijn van de nertsen dusdanig te verbeteren dat dit naar de normen van biologen en ethici als moreel aanvaardbaar zou worden beschouwd. Grote investeringen werden gedaan. Om vervolgens te ontdekken dat de mening principieel was veranderd.

De nieuwe, politiek-correcte conclusie was dat nertsen - om morele redenen die niets met het welzijn van het dier zelf te maken hebben - helemaal niet zouden mogen worden gehouden. Veel nertsenhouders voelden zich terecht verraden door de overheid.

Over de nerts weten de wetenschappers en fokkers veel, en hun kennis heeft er aan bijgedragen dat het fokken van de niet te domesticeren vos wel, en van de nerts niet verboden is. Maar helaas, alle inspanningen wogen niet op tegen de beeldvorming en symboliek. Als symbool van luxe is de bontjas een uitermate zichtbaar en gemakkelijk beeld. Dat leidt ertoe dat de meeste mensen en media zich helemaal niet nader op de hoogte willen stellen van het welzijn van de nerts, door in een nertsenhouderij te gaan kijken. Zoals een PvdA-kamerlid een uitnodiging daartoe resoluut afwees door te zeggen: 'Het partijstandpunt staat vast, dus ik hoef helemaal niet te komen kijken'.

Ethiek gedijt bij sommigen het beste bij voldoende mate van onwetendheid.

FICTIE EN MYTHOLOGISERING

Onwetendheid geldt ook de walvis. Die leeft in de oceaan, en daar weten we betrekkelijk weinig van. Het is dus gemakkelijk informatie te manipuleren en mythes te creëren. Over de muskusrat die dijken ondergraaft, of de grijze duif die menig plein of balkon onderschijnt, horen we nooit wat: ze zijn te bekend en we weten wat ze doen.

Zoals de nerts en de panda symbool zijn geworden van de 'onschuldige'

natuur bovengronds, zo is de oceaan een symbool geworden van de ongerepte natuur onder de oppervlakte. Dieren die in gebieden leven waar wij niet kunnen komen, kunnen gemakkelijk omgevormd worden in een symbool van de vrijheid waar velen in onze geürbaniseerde cultuur zo naar verlangen. De mythologisering van de walvis is het gevolg van het feit dat eigenschappen van alle, ruim 75 soorten, walvissen op één hoop worden gegooid in de creatie van wat Arne Kalland heeft genoemd de Super Walvis. Die Super Walvis heeft bovendien ook nog menselijke trekken gekregen. De fictie en vermenselijking spelen dus een belangrijke rol in de vorming van mythes ten behoeve van een politieke campagne voor het lot van wezens die we nauwelijks kennen.

Niets nieuws onder de zon trouwens. Hetzelfde gebeurde in de strijd tegen de slavernij en later tegen de mishandeling van het dier en vivisectie, beide in de tweede helft van de 19de eeuw. Omdat in het racistische zuiden van Amerika, en binnen de algemeen westerse opkomende leer van het darwinisme, de zwarte als een wezen van lagere orde werd beschouwd dan de blanke, voorzag Harriet Beecher Stowe in 1852 de zwarte hoofdrolspelers in haar succesboek *De Negerhut van Oom Tom* - nagenoeg in hetzelfde jaar als de roman *Moby Dick* van Herman Melville - van eigenschappen die de blanke racisten voornamelijk aan zichzelf toeschreven: christelijk, trouw, goedhartig-

In de ontstaansfase van de dierenbescherming en in het bijzonder die van de antivivisectie, gebeurde hetzelfde met de hond en andere nuts- en gezelschapsdieren. Ze werden uitgerust met alle goede menselijke eigenschappen, om mishandeling en dierproeven zo onmenselijk mogelijk voor te stellen.³

De fictie is misschien wel de krachtigste factor in het succes van sociale Bewegingen in het algemeen. Binnen deze bewegingen is het gebruik van fictie, en in het ergste geval 'zwarte propaganda' (regelrechte leugen en misleiding), altijd gerechtvaardigd met het argument dat het doel de middelen heiligt.

CULT-ACHTIGE AANBIJDING

Walvissen en dolfijnen, die voor vele lezers van *Moby Dick* en kijkers naar Flipper al fascinerende dieren waren, zijn door toedoen van Greenpeace en New Age-bewegingen tot object geworden van cultachtige aanbidding. De redenering is ongeveer als volgt. Walvissen bestaan al miljoenen jaren, zijn als het ware de Aboriginals van de oceaan. Ze waren al zeer intelligent toen

wij mensen nog van boom tot boom slingerden. Alleen hun leeftijd verheft hen daarom al boven de mens. Het zijn onze leraren, onze meesters. Daarbij wordt de indruk gevestigd dat deze nieuwe zeehelden nog waarden verdedigen die wij mensen al lang verloren hebben, zoals vreedzaamheid, hulpvaardigheid en solidariteit. Ze zijn dus niet alleen intellectueel, maar ook sociaal superieur aan ons, verdorven en vervreemde individualistische materialisten en egoïsten.

Dat denkbeeld slaat bij miljoenen aan. Miljoenen worden geplaagd door een slecht geweten omdat we niet meer voor de ouderen zorgen, niet meer naar de zieke buurman omkijken en ook de eigen kinderen liever voor de tv zetten dan hen zelf met spel en liefde te omringen. De merchandising rond de nieuwe goden van deze tijd is een miljardenindustrie: films, boeken, snuisterijen en cd's met kalmerend walvis- en dolfijngezang. Er bestaan duurbetaalde 'dolphin healing'-sessies. En het walvistoerisme heeft al zo'n omvang aangenomen dat de walvissen hun trekroutes erdoor aan het wijzigen zijn. Waarlijk, een mooi staaltje van moreel en cultureel imperialisme.

Dit deert de activisten onder hen geenszins, het zijn militante zendelingen. Hindoes of boeddhisten bellen niet bij mij aan om mij tot hun geloof te bekeren; ze bestormen McDonald's niet. Maar een radicale milieu-activist kan een Japanner die graag walvisvlees eet niet tolereren. Ja, om de po-litiek-correcte publieke opinie niet tegen zich in het harnas te jagen, hebben de activisten na veel morren besloten dat de Aboriginals en die paar Indianenstammen in Noord-West Canada wel weer voor hun 'primitieve' doeleinden enkele walvissen mogen vangen - maar niet uit commerciële overwegingen. Ze mogen zich dus niet ontwikkelen, tenzij ze die walvisvangst opgeven. Om dezelfde reden stelt de Nederlandse milieubeweging de rituele slachtingen van schapen en geiten door moslims ook niet aan de kaak. De strijd wordt gevoerd tegen de westerse, moderne, 'decadente' mens.

GUERRILLA-OORLOG

Dankzij het inspelen op het slechte geweten en de onzekere moraal van die moderne mens heeft de milieubeweging met groot succes zichzelf politiek gemanifesteerd, en haar moraal langzaam maar zeker weten op te leggen aan grote delen van de bevolking. Maar door het totaal redelijke en rechtvaardige standpunt van duurzaamheid als uitgangspunt bij het gedrag tegenover milieu en natuur te verlaten en in plaats daarvan het onbegrensde terrein van 'de moraal' te betreden, heeft de radicale vleugel tevens de politieke wereld van het gezonde verstand, de consensus en de verandering door overtuiging verlaten.

Deze nieuwe eeuw is door sommigen al de eeuw van de ethiek genoemd. Het ligt dus in de lijn der verwachting dat de houding ten aanzien van alle dieren zich verder zal ontwikkelen in de richting van de 'onaanraakbaarheid'. Maar zal dit betekenen dat we een wereld betreden vol mensen die letterlijk en figuurlijk geen vlieg kwaad meer doen?

Wie dit gelooft, gelooft alles. Nu de radicale vleugel van de respectabele waaiers van milieu-organisaties de volgende stap heeft gezet en het welzijn van het dier plaatst boven dat van de mens, en het fysieke geweld tegen houders van dieren niet alleen propageert maar ook uitvoert, zoals het Animal Liberation Front, zijn we een wereld binnengetrepen die niet door overleg en vreedzaamheid wordt gekenmerkt, maar door religieus absolutisme en oorlog. Aanslagen en vernieling waren voor de groep der radicale activisten al sinds de jaren tachtig geen taboe meer. Maar waren de aanslagen van de RaRa en krakersbewegingen nog tegen materieel bezit gericht, steeds vaker wordt ook het risico van menselijke gewonden of doden voor lief genomen. Het meest recent nog in juni 2003 bij een brandstichting in een nertsenhoudery. Twee slapende kinderen ontsnapten op het nippertje aan de verbrandingsdood.

De moord op Pim Fortuyn heeft laten zien hoe ver de radicale tak van de milieubeweging wil gaan in haar guerrillastrijd tegen al het duivelse. Het fokken van nertsen lag in 2002 onder vuur, maar was nog steeds een wettelijk geoorloofde nering. Maar alleen door te zeggen dat hij dat zo wilde houden, schaarde Fortuyn zich in de verduivelde kring der ketters. Twee processen tegen zijn moordenaar en alle publiciteit over de radicale milieuorganisaties, zoals het boek *EcoNostra* van Peter Siebelt, verder, wordt pas duidelijk hoezeer zijn uitspraak dat hij 'het helemaal gehad' had met de radicale milieubeweging, aangezien grond, water en lucht toch echt schonner zijn geworden, een schok teweegbracht bij de activisten.⁴ De schok van de middeleeuwer die hoort dat God niet bestaat.

Net als Peter Siebelt in zijn boek, laat Hans Knoop in dit boek zien tot welk een onaantastbaar geloof de milieubeweging in de afgelopen dertig jaar in Nederland is uitgegroeid. En hoe de daden van de extremisten al vanaf eind jaren zeventig door justitie en de media altijd zijn vergoelikt als weliswaar niet zo netjes, maar toch komend uit een goed hart, en dus ongeschikt voor vervolging.

De stille, impliciete of zelfs openlijke bewondering binnen delen van de media-elite voor de moordenaar van Pim Fortuyn heeft ook laten zien in welke politieke en morele verwarring - om niet te zeggen ontaarding - veel mensen aan het begin van de 21ste eeuw terecht zijn gekomen. En tot welke kilte, tot welke 'onmenselijke menselijkheid' het absolute geloof in het gelijk van de eigen moraal en gedragsnormen kan leiden.

Maar ja, de behoefte om in de categorie der engelen te verkeren wil wat-Die behoefte leidde ertoe dat je het eigenlijk wel sympathiek moet vinden, die acties, zeker acties van de ludieke soort als van de taartengooiende Biologische Bakkers Brigade. Maar ook zij zijn in wezen terroristen. Filosoof Hans Achterhuis had vorig jaar dan ook gelijk toen hij zei dat die zogenaamd onschuldige BBB, door de gelijkenis in de tactiek van intimidatie en terreur, ook net zo goed de Bruinhemden Brigade genoemd kon worden.⁵

Ikzelf had verwacht dat de moord op 6 mei 2002 de publieke opinie tot inkeer zou brengen, dat er een 'tot hier en niet verder'-roep zou opklinken om het vrije woord en de fysieke veiligheid van de mensen te beschermen. Dit is slechts zeer ten dele gebeurd, en het is ook onwaarschijnlijk dat het snel gebeurt als het geloof in de heiligheid der dieren in het geding is. Wie de site van het Animal Liberation Front bekijkt, ziet niet alleen hoe trots men is op alle terreurdaden die er gepleegd worden tegen alle mogelijke vormen van moderne landbouw en veeteelt, en andere uitingen van 'imperialisme', maar ook hoe steil de curve van het aantal aanslagen van de bio-terroristen het afgelopen jaar is opgelopen.

WAT VOLGT: DE PARKIET?

De activisten hebben zichzelf zozeer vereenzelvigd met hun vergoddelijkte dieren, hun hele morele bestaan en levensdoel er zozeer van afhankelijk gemaakt, dat de tendens om elk gebruik van een dier als misbruik, als misdaad, te betitelen in versterkt tempo doorgaat. Het betreft niet alleen de baatzuchtige houders van dieren in de fokkerij, veeteelt en bio-industrie, maar ook de houders van dieren in dierentuinen en circussen. Het zal niet lang meer duren of ook de houders van gezelschapsdieren als hond, kat, parkiet en marmot zullen worden gecriminaliseerd. Jammer voor het kind, de blinde en de eenzame, 'dat zijn maar mensen'.

In de levensvisie van de milieu-activist schijnt het liefde geven en ontvangen - zoals dat ook in de relatie tussen mens en dier het geval is - geen enkele rol te spelen. Dat de drang tot de vervolmaking van het dier tot de nieuwe God op aarde onverdroten doorgaat getuigen de acties die deze zomer zijn begonnen tegen het gebruik van afbeeldingen van dieren in reclame ten behoeve van de verkoop van consumptiegoederen. De creatie van de animistische religie nadert zijn voltooiing. Behalve elke vorm van gebruik of nut van dieren - ook als het dierenwelzijn gegarandeerd is - wordt nu ook de afbeelding van de nieuwe goden aan strenge nieuwe regels onderworpen. Die regels zullen er dan ongetwijfeld zo uit zien dat alleen de

dierenorganisaties zelf een dierenlogo mogen gebruiken. Gekte kent geen grens.

Natuurlijk, de wereld is voor verbetering vatbaar. Daar is iedereen het over eens. Zeker in Nederland bestaat er in grote lijnen een consensus over de noodzaak van een duurzame economie, een duurzaam milieu waarin het behoud der soorten en het welzijn der dieren voorop moet staan. Ook de nertsenhouders zijn hier al lang van overtuigd. Zo zal een ieder duidelijk worden die dit boek leest. De lezer wordt ook duidelijk hoe moeilijk de discussie over de relatie tussen mens en dier is, als je deze tot in de logische consequenties doordenkt. En hij of zij zal vooral ook begrijpen aan welk euvel zoveel radicalen lijden. Aan het oude gezegde: *Jede Konsequenz führt zum Teufel*.

De discussie over de dierenrechten zal en moet doorgaan. En het simpelweg verbieden van bepaalde zaken is helemaal niet taboe, zoals de lange geschiedenis van de dierenbescherming - van het verbod op palingtrekken in 1886 tot het verbod op de vossenfokkerij in 1994 - ook heeft geleerd. Maar verboden horen het gevolg te zijn van discussie en voldoende consensus, wetswijzigingen en een redelijke tegemoetkoming van gedupeerden. Zeker niet het gevolg van geweld en terreurdaden van minuscule minderheden. Tegen diegenen die zichzelf zo graag als verzetsstrijders zien in hun morele wereldoorlog, zou ik het woord van H.M. van Randwijk uit de Tweede Wereldoorlog willen voorhouden: 'Een volk dat voor tirannen zwicht, zal meer dan lijf en goed verliezen. Dan dooft het licht'.

EEN NERTS ZOU NOOIT LINKS STEMMEN

Het zal waar zijn, want als 'links' het voor het zeggen had, zouden de nertsen binnen de kortste keren geheel uit Nederland verdwenen zijn, en ook de kennis en kunde die de edelpelsdierenhouderij heeft opgebouwd. Maar het zou mijn titel niet zijn. Het plaatst deze sector in de rechtse hoek, en daarmee indirect ook de voorstanders van de democratische rechtsstaat - onder wie ik mij zelf reken - die in vredetijd elke vorm van vooropgezet individueel fysiek geweld om morele veranderingen af te dwingen afwijzen.

Maar afgezien hiervan, heeft Hans Knoop een nuttig en zeer leesbaar boek geschreven, over de strijd die de edelpelsdierenhouders de afgelopen decennia heeft willen en moeten voeren voor verbetering van het welzijn van de nerts, en voor het eigen voortbestaan. Maar meer nog dan over de ethiek van het dier, biedt het boek een verhelderende kijk op de wisselvallige en soms zelfs tamelijk onbetrouwbare 'ethiek van de politiek'.

Noten

1. Peter Singer, *Writings on an Ethical Life*. The Eco Press/New York 2000, xx.
2. Arne Kalland, *11 Essays on Whales and Man*, Oslo 1994. Second ed.
3. A.A. Kluvel, *Reis door de hel der onschuldigen: de expressieve politiek van de Nederlandse antivivisectionisten, 1890-1940*. **UAP** Amsterdam 1999.
4. Peter Siebelt, *EcoNostra*. Het netwerk achter Volkert van der Graaf. *Aspekt/Soesterberg* 2003.
5. In: *Milieudefensie*, zomer 2002.